

1. Algemene gegevens

Voorstel: Mededeling 'Een Europese strategie voor marien en maritiem onderzoek - Een coherent kader voor de Europese onderzoeksruimte ter ondersteuning van het duurzame gebruik van oceanen en zeeën'

Datum Commissiedocument: 03 september 2008

Nr. Commissiedocument: COM(2008) 534

Pre-lex : http://ec.europa.eu/prelex/detail_dossier_real.cfm?CL=nl&DosId=197356

Nr. impact assessment Commissie en Opinie Impact-assessment Board: : niet opgesteld

Behandelingstraject Raad: De mededeling is gepresenteerd in de Raadswerkgroep Onderzoek van 10 september. Het Voorzitterschap beoogt de mededeling te agenderen voor de Raad voor Concurrentievermogen van 1 en 2 december.

Eerstverantwoordelijk ministerie: Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap

2. Essentie voorstel

De mededeling komt voort uit een al langer lopend traject van marien en maritiem beleid¹ van de Commissie. In juni 2006 heeft de Commissie het Groenboek Maritiem Beleid uitgebracht, gevolgd door een raadpleging van de lidstaten. Uit deze raadpleging bleek dat een nieuwe impuls voor het marien en maritiem onderzoek in de EU gewenst is. In haar mededeling 'Een geïntegreerd maritiem beleid voor de Europese Unie' (oktober 2007) en het daaruit volgende actieplan werd de voorliggende mededeling al aangekondigd. De Commissie wil graag dat de resultaten van het toekomstige mariene en maritieme onderzoek gebruikt kunnen worden bij het gemeenschappelijk Europees marien en maritiem beleid.

De door de Commissie voorgestelde strategie voor marien en maritiem onderzoek wordt gezien als een van de eerste pogingen om de door de Commissie zo gewenste 'Europese Onderzoeksruimte' (EOR) in een bepaald vakgebied te realiseren. Het hoofddoel van de mededeling is het beter integreren van de mariene met de maritieme onderzoekssector, door de interacties tussen vakgebieden, maar ook tussen wetenschap en beleid, wetenschap en technologie, en wetenschap en industrie te verbeteren. Zo wil de Commissie tegemoet komen aan de complexiteit van het mariene/maritieme systeem. Nieuwe vormen van governance van onderzoek moeten daarbij helpen. In de praktijk betekent dit dat allerlei bestaande EU-instrumenten en -structuren die iets te maken hebben met het mariene/maritieme systeem ingezet gaan worden voor gemeenschappelijke doelen. Deze doelen zullen worden geformuleerd door een 'forum' waarin iedereen die betrokken is bij activiteiten op zee en aan de kust een plaats zal hebben.

3. Kondigt de Commissie acties, maatregelen of concrete wet- en regelgeving aan voor de toekomst? Zo ja, hoe luidt dan het voorlopige Nederlandse oordeel over bevoegdheidsvaststelling, subsidiariteit en proportionaliteit en hoe schat Nederland de financiële gevolgen in?

¹ Het marien beleid heeft betrekking op het natuurlijk zeemilieu, terwijl 'maritiem' slaat op de economische activiteiten die in en rond de zeeën ontplooid worden.

Er worden, op het op te richten forum en het plan voor het opstarten van een Artikel 169-initiatief na, geen nieuwe maatregelen aangekondigd, noch is er sprake van nieuwe regelgeving. De hoofddoelstelling van de in de mededeling aangekondigde strategie valt in twee delen uiteen:

De eerste subdoelstelling is ‘het vinden van een oplossing voor de complexiteit van het systeem’. Dit moet verwezenlijkt worden door middel van:

- Meer *capacity building* (meer mensen opleiden voor een baan in de mariene of maritieme sector) en vernieuwing en uitbreiding van de bestaande onderzoeksinfrastructuur;
- Bevordering van integratie tussen wetenschappers onderling en wetenschappers en het bedrijfsleven;
- Aanmoediging van synergie tussen lidstaten, regio's en industriële sectoren.

Uit de mededeling blijkt dat de instrumenten die gebruikt zullen worden niet nieuw zijn. Wat dit betreft is de mededeling te interpreteren als een document om al ingezet beleid – verspreid over een groot aantal regelingen - toe te lichten en te consolideren. Zo wordt er gesproken over de inzet van het *European Institute of Technology* (EIT) voor het mariene/maritieme vakgebied, het oplijnen van grote onderzoeksinfrastructuren binnen het proces van het *European Strategy Forum on Research Infrastructures* (ESFRI), het opzetten van een marien observatie- en gegevensnetwerk, het opzetten en continueren van topnetwerken, en het inzetten van een groot aantal instrumenten zoals het Leonardo da Vinci-programma (programma ter bevordering van de mobiliteit van studenten), de Kaderprogramma's voor onderzoek en technologische ontwikkeling, de onderzoeksnetwerken ERA-NET, ERA-NET+ en COST, het op het midden- en kleinbedrijf gerichte programma CIP, de Cohesie- en Structuurfondsen en het *industrial R&D*-programma EUREKA.

Voorts wil de Commissie (na een ERA-NET+ fase), in overleg met de lidstaten, mogelijk een Artikel 169-initiatief voor marien en maritiem onderzoek starten, genaamd BONUS (Baltic Organisations' Network for Funding Science). Met een artikel 169-initiatief wordt een kader geschapen voor medefinanciering door de Commissie aan lidstaten van gezamenlijk opgestelde en uit te voeren onderzoeksprogramma's. Commissiefinanciering is gebaseerd op artikel 169 van het EU verdrag en is afkomstig uit het Kaderprogramma voor Onderzoek en Technologische Ontwikkeling. Het BONUS-initiatief is in het KP7-besluit reeds als een van de mogelijke artikel 169-initiatieven genoemd. Andere genoemde initiatieven die inmiddels tot besluitvorming hebben geleid zijn Ambient Assisted Living en Eurostars.

De tweede subdoelstelling is het tot stand brengen van ‘nieuwe vormen van governance’. Dit wil de Commissie bereiken door een ‘forum’ op te richten dat moet leiden tot een ‘duurzaam partnerschap op de lange termijn’, waarbij bestaande netwerken (zoals de netwerken die hierboven genoemd zijn) én alle belangrijke partners in de mariene en maritieme onderzoeks- en industriële sectoren worden betrokken. Het forum moet in consultatie onderzoeksprioriteiten bijwerken en laten uitvoeren en plannen maken voor de middellange termijn.

Nederland is van mening dat de Commissie binnen haar bevoegdheden blijft. Er is in de lidstaten veel draagvlak voor de voorstellen. Dit komt onder andere tot uiting in het feit dat veel van de hierboven benoemde regelingen nu al succesvol zijn. De grensoverschrijdende aard van de zeeën rondom Europa en de grote diversiteit van functies van de zeeën maken dat er bij uitstek gezamenlijke uitdagingen zijn. Dit zorgt ervoor dat de voorstellen in de mededeling positief scoren met betrekking tot de subsidiariteit. Wel moet voorkomen worden dat de activiteiten van de EU niet overlappen met de werkzaamheden van al lang bestaande internationale fora. De voorgestelde nieuwe maatregelen geven een nieuwe impuls aan het Europees marien en maritiem beleid en kunnen bijdragen aan de technologieontwikkeling op dit terrein. De Nederlandse positie over de nieuwe elementen uit de mededeling (de aankondiging van een Artikel 169-initiatief en de oprichting van het forum) is dan ook positief met betrekking tot proportionaliteit en subsidiariteit, mits de kanttekeningen zoals omschreven onder punt 4b) in ogeschouw worden genomen.

Het programma is ambitieus en zal gevolgen voor de EU-begroting hebben. Gevolgen voor de EU-begroting dienen ingepast te worden binnen de bestaande financiële kaders. Vanwege het gebruik van bestaande instrumenten en netwerken valt te verwachten dat de financiële consequenties van de mededeling voor de lidstaten

beperkt zijn. De Commissie beoogt met de aangekondigde acties bestaande financieringsstromen beter af te stemmen en zo doelgerichter en efficiënter te handelen bij de uitvoering van haar mariene strategie. Nederland zal de Commissie vragen precies aan te geven wat de financiële gevolgen van de toekomstige voorstellen zal zijn. Nationale financiële gevolgen dienen te worden ingepast op de begroting van de beleidsverantwoordelijke departementen, conform de regels budgetdiscipline.

4. Nederlandse positie over de mededeling

a) Algemeen

Historisch, economisch en geografisch heeft Nederland vanouds een sterke positie in zowel de maritieme economie als in de maritieme en mariene wetenschappen en technologieën. Voor de Nederlandse economie is de maritieme sector belangrijk. Hierbij gaat het om de havens, de transport- en rederijsector, de scheepsbouwindustrie en haar toeleveranciers, de visserij, het toerisme, de offshore-industrie, etc. In al deze sectoren vindt technologieontwikkeling plaats.

Op universiteiten en kennisinstellingen wordt veel onderzoek gedaan en technologie ontwikkeld die te maken heeft met het mariene systeem en de wijze waarop maritieme belangen en een goed beheer van mariene ecosystemen geïntegreerd kunnen worden in het beleid. In Nederland houden zowel toepassingsgerichte- als meer fundamenteel gerichte onderzoeksinstituten zich met zeeonderzoek bezig, evenals diverse universitaire onderzoeksgroepen. Recentelijk is met geld van NWO, OCW, LNV, V&W en de NAM het Nationaal Programma Zee- en kustonderzoek van start gegaan, dat in vele opzichten al tegemoet komt aan de in de mededeling gewenste integratie van onderzoek naar de interacties tussen economische en ecologische belangen. Verder is op initiatief van de Nederlandse maritieme sector, in dialoog met het ministerie van Economische Zaken, in 2007 het Innovatieprogramma Maritiem opgezet. Nederlandse wetenschappers participeren succesvol in Europese en wereldwijde samenwerkingsverbanden. NWO en SenterNovem zijn actief betrokken bij een aantal mariene/maritieme ERA-NETTEN, waaronder het netwerk MariFish (visserijonderzoek).

Als belangrijke mariene en maritieme speler is Nederland van mening dat een verdere succesvolle duurzame ontwikkeling van deze economische sectoren in het internationale speelveld mede afhankelijk is van internationaal gecoördineerde kennisontwikkeling. Nederland is daarom voorstander van coördinatie van het kennisbeleid op EU-niveau. Nederland kan in algemene zin dan ook de door de Commissie in de mededeling omschreven lijn onderschrijven. Vooral rond de implementatie van de Kaderrichtlijn Marien spelen enkele grote vraagstukken die uitsluitend internationaal opgepakt kunnen worden en coördinatie behoeven. Een voorbeeld is het vergaren van meer kennis over de effecten en verspreiding van onderwatergeluid en het ontwikkelen van regelgeving op dat gebied. Ook is er behoefte aan meer kennis van de effecten van plaatsing van windmolens en van activiteiten waarbij het bodemleven ernstig verstoord kan worden, zoals zandwinning en bodemvisserij.

b) Kanttekeningen

Artikel 169-initiatieven, zoals in deze mededeling het initiatief BONUS, heeft Nederland in algemene zin verwelkomd als een van de belangrijke vernieuwingen van KP7. Redenen hiervoor zijn de te verwachten effecten op het gebied van schaalvoordelen (coördinatie, gezamenlijke uitvoering en tegengaan versnippering). Hoewel BONUS meer regionaal gericht is dan andere artikel 169-initiatieven is de verwachting dat een eventueel voorstel vanuit subsidiariteitsoogpunt positief beoordeeld kan worden. Dit vanwege het grensoverschrijdende karakter dat vergelijkbaar is met de onderbouwing van subsidiariteit van de doelstelling Europese Territoriale Samenwerking van het Cohesiebeleid.

In het verlengde hiervan is Nederland bij gezamenlijke mariene en maritieme onderzoeksprogrammering voorstander van een regionale aanpak, waarbij de programmering recht doet aan de onderzoeksvragen in alle zeeën rond de Unie en er mogelijkheid bestaat tot regionale samenwerking, om zo specifieke regionale kennis en technologie te ontwikkelen.

De Commissie wil het opzetten van nieuwe instrumenten voor maritiem onderzoek stimuleren, waaronder dure onderzoeksfaciliteiten zoals onderzoeksschepen of observatieplatforms. In Europa is men bezig met de ontwikkeling van nieuwe grootschalige onderzoeksinfrastructuur via de door ESFRI (*European Strategy Forum on Research Infrastructures*) ontwikkelde roadmap voor onderzoeksinfrastructuur die voor Europa van belang is. Op deze lijst zijn voor het mariene/maritieme onderzoek drie projecten van belang: Aurora Borealis (een ijsbreker voor onderzoek), en de observatiesystemen EMSO en EUFAR. In Nederland is de commissie Van Velzen bezig met het opstellen van een Nederlandse roadmap voor grootschalige onderzoeksfaciliteiten. Dit advies zal eind oktober beschikbaar zijn. In het eerste deel van de roadmap, gericht op het identificeren van prioriteiten voor het Nederlandse aandeel in de ESFRI-projecten, zijn geen mariene/maritieme projecten opgenomen. Het tweede deel van de roadmap is nu nog niet beschikbaar. Omdat de financiële middelen op dit moment beperkt zijn, zal waar mogelijk voordeel behaald kunnen worden uit betere samenwerking en coördinatie. Bij de ontwikkeling van plannen voor nieuwe onderzoeksinfrastructuur spelen onderzoekers zelf een belangrijke rol: Een bottom-up proces, zoals plaatsvindt bij ESFRI, verdient de voorkeur.

Nederland vindt het een gemis in de mededeling dat er weinig rekening gehouden wordt met activiteiten via al lang bestaande internationale fora, zoals de *Oslo/Paris Commission* (OSPAR) voor het noordoosten van de Atlantische oceaan, de *Helsinki Commission* (HELCOM) voor de Oostzee en de *International Council for the Exploration of the Sea* (ICES) voor de Noordelijke Atlantische Oceaan. Het is belangrijk dat er geen dubbel werk wordt verricht door de EU. Onderzoeksprogrammering door de EU zou aanvullend moeten zijn op activiteiten die al via deze fora lopen. Bij de toelichting op het governance-model worden de lidstaten opgeroepen relaties met derde landen te versterken. Via de bovengenoemde fora bestaat er al goede relaties met derde landen, waaronder nabije landen als Noorwegen en IJsland. Er wordt in de mededeling ook niet verwezen naar het gremium dat wereldwijd zeeonderzoek coördineert: de *Intergovernmental Oceanographic Commission* (IOC). Deze organisatie valt onder UNESCO en is onder andere belangrijk voor afspraken over de wereldwijde uitwisseling van data en de opzet van internationale waarschuwingssystemen tegen rampen. Het ligt voor de hand de Europese inbreng in dit gremium ook te coördineren in het voorgestelde forum.

Het voorgestelde governance-model moet nog verder uitgewerkt worden. Nederland vindt dat vóór het van start gaan van de gewenste governance-structuur grondig bekeken moet worden welk marien en maritiem onderzoek in EU-kader al wordt uitgevoerd en wat de plaats van dit onderzoek is ten opzichte van de eveneens al bestaande bovengenoemde (niet-EU) structuren. Hierbij moeten ook de ervaringen van alle stakeholders, bijvoorbeeld waar het administratieve lasten en regeldruk betreft, aan de orde komen. De zwaarte van de governance-structuur moet proportioneel zijn ten opzichte van de gewenste doelen. Gezien de vele op dit gebied al bestaande fora geniet een lichte structuur de voorkeur van Nederland. Gezien de beoogde omvang van de taken van het op te richten forum, zal het forum wél een behoorlijk gezag moeten hebben.

Een hiaat in de mededeling wordt gevormd door het ontbreken van een verwijzing naar het maritiem cultureel erfgoed. Het Europese verdrag ter bescherming van het archeologisch erfgoed (Valette, 1992) pleit voor een volwaardige en integrale afweging van de historische omgeving bij ruimtelijke afwegingen. Nederland is daarom voorstander van het integreren van onderzoek naar het onderwatererfgoed met andere vormen van zeeonderzoek. Dit zou in de programmering meegenomen moeten worden.

Ten aanzien van de mogelijke inzet van het EIT benadrukt Nederland de onafhankelijkheid van dit instituut bij het benoemen van thema's en bepalen van criteria voor het aanwijzen van de Kennis en Innovatiegemeenschappen.